

впровадження даної концепції на підприємстві. Ключовим етапом є безпосередньо розробка та впровадження заходів з розвитку організації, що самонавчається, тому подальші наукові дослідження буде виконано саме в даному напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Широкова Г. Создание «самообучающихся организаций» в новом «обществе знаний» / Г. Широкова // Вестник Санкт-Петербургского университета. — 2004. — № 1 (8). — С. 87—94.
2. Сенге П. Пятая дисциплина: искусство и практика самообучающейся организации / П. Сенге. — М. : Олимп-Бизнес, 2003. — 408 с.
3. Дудяшова В. Технология организации работы службы управления персоналом по формированию и развитию самообучающейся организации / В. Дудяшова, Н. Кипень, А. Денисова // Известия высших учебных заведений. — 2010. — № 2. — С. 76—83.
4. Шмелева А. Н. Повышение инновационной восприимчивости компании посредством реализации персонал-стратегии «Самообучающаяся организация» / А. Н. Шмелева // Экономика и управление в строительстве. — 2007. — № 1 (7). — С. 73—78.
5. Галынчик Т. А. Роль самообучающейся организации в развитии интеллектуального капитала и управления знаниями / Т. А. Галынчик // Вестник ОГУ. — 2009. — № 9. — С. 53—57.
6. Іпполітова І. Я. Необхідність створення організації, що самонавчається / І. Я. Іпполітова // Управління розвитком. — 2010. — № 3 (79). — С. 68—69.
7. Петренко О. О. Перспективи використання наставництва, коучингу та баддингу для розвитку персоналу в умовах економічної кризи / О. О. Петренко // Бізнес-інформ. — 2009. — № 11 (2). — С. 164—166.

УДК 336.27:005:332.8

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Полякова Н.С., аспірант

Автомобільно-дорожній інститут ДВНЗ «ДонНТУ»

Запропоновано кластеризацію регіонів України за рівнем дебіторської заборгованості та деякими факторами, які характеризують якісний склад населення регіонів. Проведено обґрунтування відбору методів та інструментів управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства, використання яких найбільш ефективно в умовах конкретного кластеру.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, управління дебіторською заборгованістю, кластеризація, платоспроможність населення, методи та інструменти управління.

Полякова Н.С. ДЕБИТОРСКАЯ ЗАДОЛЖЕННОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖКХ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ / Автомобильно-дорожный институт ГВУЗ «ДонНТУ», Украина

Предложена кластеризация регионов Украины по уровню дебиторской задолженности и некоторым факторам, которые характеризуют качественный состав населения регионов. Проведено обоснование отбора методов и инструментов управления дебиторской задолженностью предприятий жилищно-коммунального хозяйства, использование которых наиболее эффективно в условиях конкретного кластера.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, управление дебиторской задолженностью, кластеризация, платежеспособность населения, методы и инструменты управления.

Polyakova N.S. DEBTS RECEIVABLE OF ENTERPRISES OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES: REGIONAL ASPECT / Automobile Highway Institute "Donetsk National Technical University", Ukraine

Clustering of regions of Ukraine in terms of debts receivable and certain factors, that characterize the quality of the regional population, is proposed. A rationale for the selection of methods and tools of debts receivable management of enterprises of housing and communal services, using of which is most effective in a particular cluster.

Key words: housing and communal services, debts receivable management, clustering, payment ability of the population, methods and tools of management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аналіз дебіторської заборгованості в розрізі окремих дебіторів показав, що головним боржником житлово-комунальних підприємств є населення країни. Актуальним постає вивчення впливу різноманітних факторів на обсяги дебіторської заборгованості й проведення аналізу рівня поточної сплати за послуги житлово-комунального господарства залежно від різних характеристик платоспроможності споживачів для визначення еластичності з оплати. Тому важливо вивчити особливості формування дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунальної галузі в кожному регіоні країни, простежити вплив характеристик платоспроможності споживачів на обсяги заборгованості й внаслідок цього згрупувати регіони з характерними рисами розвитку. Це дає змогу удосконалити та диференціювати підходи щодо управління формуванням дебіторської заборгованості галузі та її інкасацією.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

З одного боку, в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі приділяється значна увага вивченню чинників, які впливають на досліджуваний об'єкт. Ці питання розглядалися в працях таких вчених, як М. Баканов, Л. Бернстайн, Е. Бриттон, В. Ковальов [1], Д. Стоун та інші. Проте, з іншого боку, в працях вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, зокрема: Т. С. Єдинака, О. С. Іванілова [2], Є. В. Дубровської [3], Т. П. Басюка, Н. М. Новікової [4], Ф. Ф. Бутинця, Т. П. Головченка, І. О. Власова, Н. Хрущ розкриваються більшою мірою загальні аспекти формування дебіторської заборгованості та її оцінки. Дебіторську заборгованість у галузі житлово-комунального господарства проаналізовано в працях Л. М. Бражникової [5], Н. О. Гури [6], В. П. Полуянова [7], І. А. Юрченко [8]. Однак виникає необхідність застосування елементів сучасних методів аналізу, наприклад кластерного, до оцінки динаміки обсягів дебіторської заборгованості залежно від впливу різних характеристик споживачів послуг, орієнтованих на особливості функціонування підприємств галузі ЖКГ. Проблеми кластерного регіонального розвитку досліджували: Т. Андерсон, Н. Булатова, М. Войнаренко [9], О. Длугопольський, О. Дьякова, М. Малий, Л. Марков, Ю. Міхєєв, М. Портер, Г. Басаєв та інші. Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних з необхідністю виявлення та покращення процесів економічного зростання країни в цілому та регіонів зокрема, зумовлюють необхідність проведення дослідження в цьому напрямку з залученням кластерного аналізу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є кластеризація регіонів країни залежно від обсягу дебіторської заборгованості підприємств галузі та характеристик платоспроможності споживачів послуг з метою обґрунтування інструментів та методів управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Динаміку показників обсягу дебіторської заборгованості за послуги житлово-комунального господарства в різних областях країни у співставленні з показниками оплати праці, безробіття, кількості пенсіонерів, наданих субсидій в даних областях проаналізовано на основі щорічних статистичних даних Держкомстату України [10; 11].

Найбільший обсяг дебіторської заборгованості протягом останніх років спостерігався в Донецькій, Дніпропетровській, Харківській областях, що в сумарній кількості складає половину заборгованості країни. Проте найменший рівень заборгованості у Чернівецькій, Тернопільській, Волинській областях та місті Севастополі. У цілому по країні обсяги заборгованості зменшились на 122 тис. грн., що свідчить про позитивні зрушення в галузі. Статистичні дані свідчать про збільшення середньомісячної заробітної плати у 2010 році на 333 грн. порівняно з 2009 роком.

Найбільшим показник середньомісячної заробітної плати є в Дніпропетровській, Донецькій, Київській областях та місті Києві, найменшим – у Волинській, Тернопільській, Чернігівській областях. У сучасних умовах господарювання рівень безробіття досягає у 2009 році 3,0%, проте на кінець 2010 року він спадає до 1,9%. На кінець 2010 року найбільший його рівень спостерігається в Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Черкаській, Чернігівській областях, найменший – Донецькій, Луганській, Одеській областях, містах Києві та Севастополі.

Найбільша кількість пенсіонерів зафіксована Полтавській, Сумській, Черкаській, Чернігівській областям, найменша – Волинській, Закарпатській, Рівненській області. Найбільшу кількість коштів державних субсидій отримали Дніпропетровська, Донецька, Харківська області, найменшу – Одеська, Херсонська, Чернівецька, Автономна республіка Крим та місто Севастополь. Від розміру субсидій, що отримало населення, прямо залежить рівень заборгованості за надані житлово-комунальні послуги. Пояснюється

це тим, що субсидія надається населенню в разі сплати всіх послуг та погашення боргів, зокрема населення, що отримало субсидії, не має заборгованості підприємствам ЖКГ. Протягом останніх років рівень сплати житлово-комунальних послуг наближується до стопроцентного рівня, або перевищує його за рахунок компенсації застарілих боргів у поточному періоді [10; 11].

Найменший обсяг заборгованості притаманний областям країни, у яких низький рівень середньої заробітної плати, значна частка населення пенсійного віку, високий рівень безробіття, середній рівень надання субсидій населенню (Тернопільська, Волинська, Чернівецька області тощо). Проте найбільший рівень заборгованості спостерігається в областях з високим середнім рівнем заробітної плати, мінімальним безробіттям, середнім рівнем субсидування та кількості пенсіонерів (Донецька, Дніпропетровська, Харківська тощо). Тобто населення з низьким рівнем доходу, високим рівнем безробіття, великою кількістю пенсіонерів прагне сплатити за спожиті послуги з метою отримання субсидії, збереження механізму отримання послуг. І навпаки, населення, забезпечене робочими місцями, середньою заробітною платою і не потребує отримання субсидій, вчасно не сплачує за отримані послуги, внаслідок чого, у багатьох випадках отримує реструктуризацію заборгованості й можливість сплати послуг за більш низькими тарифами, або взагалі уникає сплати, інколи зачіпаючи інтереси платників у рамках порушення механізму отримання послуг у повному обсязі.

Рівень дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунальної галузі залежить від багатьох характеристик споживачів послуг й визначається, як свідчить аналіз статистичних даних та результати відповідних досліджень, факторами як економічними (неплатоспроможність внаслідок недостатності коштів у населення, низького рівня добробуту, отримання послуг неналежної якості тощо), так і психологічними (свідомість населення, дотримання соціальних суспільних норм життя тощо).

Ефективне управління дебіторською заборгованістю передбачає визначення впливу характеристик споживачів на стан заборгованості в кожній області країни, обумовлення провідних тенденцій залежності та класифікацію регіонів країни зі схожими тенденціями впливу. З цією метою запропоновано застосування кластерного аналізу для поєднання в окремі кластери регіони країни зі схожими тенденціями взаємозв'язку показників дебіторської заборгованості, середньомісячної заробітної плати населення за рік, кількості пенсіонерів, рівня субсидування, безробіття. Це дозволить диференціювати та ефективно пристосувати механізм управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі залежно від різних особливостей розвитку регіонів у цілому та рівня платоспроможності населення зокрема.

Кластерний аналіз передбачає виділення компактних, віддалених один від одного груп об'єктів, відшукує «природне» розбиття сукупності на області скупчення об'єктів. Він використовується, коли вихідні дані представлені у вигляді матриць близькості або відстаней між об'єктами або у вигляді точок в багатовимірному просторі. Найбільш поширені дані другого виду, для яких кластерний аналіз орієнтований на виділення деяких геометрично віддалених груп, усередині яких об'єкти близькі. Вибір відстані між об'єктами є вузловим моментом дослідження, від нього багато в чому залежить остаточний варіант розбиття об'єктів на класи при даному алгоритмі розбиття [12].

Крім того, кластерний аналіз включає виконання наступних процедур: постановка проблеми, вибір міри відстані, вибір метода кластеризації, прийняття рішення про кількість кластерів, інтерпретація результатів поєднання у вигляді дендрограм, оцінка достовірності кластерів [13].

Кластерний аналіз проведено з використанням статистичного пакета "Statistica". Аналізувалися обсяг дебіторської заборгованості всього по ЖКГ і характеристики платоспроможності споживачів, зокрема: середньомісячна заробітна плата населення за рік, кількість пенсіонерів, рівень субсидування, безробіття. Дані попередньо нормувалися. При аналізі визначався метод аналізу, вид формули для відстані (евклідове).

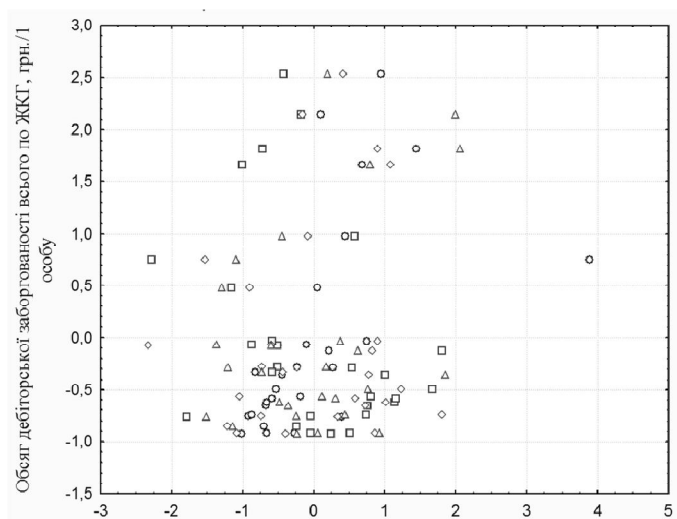
З метою підвищення точності кластеризації, вихідні дані за регіонами країни нормовано залежно від кількості населення області, тобто перераховано на одного жителя області (табл. 1).

Поєднання графіків розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення характеристики платоспроможності та обсягу дебіторської заборгованості в рамках одного графіку для простеження загальних тенденцій взаєморозміщення регіонів наведено на рис. 1.

Отже, наглядно представлено загальне розташування регіонів країни на площині під впливом різних характеристик платоспроможності споживачів, а саме: незалежно від впливу характеристик споживачів взаємовіддаленість регіонів на рисунку має схожий вигляд, що свідчить про наявність взаємозв'язку між факторами впливу та можливість простеження спільних особливостей розвитку регіонів.

Таблиця 1 – Вихідні дані для проведення кластерного аналізу в перерахуванні на одного жителя області

№	Область України	Кількість населення області, осіб	Обсяг дебіторської заборгованості всього по ЖКГ, грн./1 особу	Середньомісячна заробітна плата населення за рік, грн./1 особу	Рівень безробіття по областях, % у загальній кількості населення області	Кількість пенсіонерів по областях, % у загальній кількості населення області	Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, грн./1 особу
1	Автономна Республіка Крим	1962794	167,26	1991	0,86	28,28	0,56
2	Вінницька	1635018	90,95	1782	1,59	32,06	2,23
3	Волинська	1038548	78,57	1692	1,23	27,87	2,43
4	Дніпропетровська	3321366	501,18	2369	1,06	31,17	3,15
5	Донецька	4405768	409,35	2549	0,93	32,58	6,26
6	Житомирська	1273666	95,71	1785	1,76	32,91	2,03
7	Закарпатська	1250517	166,37	1846	1,02	23,29	1,84
8	Запорізька	1792341	301,67	2187	1,51	29,74	2,10
9	Івано-Франківська	1380127	57,46	1927	1,23	26,87	4,37
10	Київська	1718831	171,57	2295	0,99	32,56	3,46
11	Кіровоградська	1003153	100,58	1815	1,77	31,66	3,35
12	Луганська	2274082	389,17	2271	0,80	33,08	4,15
13	Львівська	2541730	139,63	1942	1,02	27,89	3,12
14	Миколаївська	1178695	139,14	2122	1,49	29,30	0,83
15	Одеська	2387968	237,40	2046	0,73	27,38	0,68
16	Полтавська	1477904	159,14	2102	2,06	32,36	3,87
17	Рівненська	1154088	102,68	1960	1,61	26,98	3,03
18	Сумська	1153077	129,74	1866	1,70	32,20	5,91
19	Тернопільська	1080800	56,16	1659	1,36	28,84	2,45
20	Харківська	2743121	451,53	2060	1,17	29,54	6,14
21	Херсонська	1083733	133,24	1726	0,99	28,73	1,62
22	Хмельницька	1320785	57,39	1786	1,48	32,47	2,93
23	Черкаська	1278071	112,04	1835	2,00	33,52	4,10
24	Чернівецька	905225	65,51	1772	1,14	26,49	0,95
25	Чернігівська	1089383	79,77	1711	1,58	35,18	3,57
26	Київ	2812521	272,74	3431	0,23	25,58	1,02
27	Севастополь	381107	77,41	2167	0,45	30,94	0,33

- Середньомісячна заробітна плата населення за рік, грн./1 особу
- Рівень безробіття по областях, доля у загальній кількості населення області
- ◇ Кількість пенсіонерів по областях, доля у загальній кількості населення області
- △ Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, грн./1 особу

Рис. 1. Загальне розміщення регіонів на площині залежно від співвідношення обсягу дебіторської заборгованості та характеристик платоспроможності населення

Початковим етапом є нормалізація вихідних даних, результати якої наведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Нормалізовані значення вихідних даних

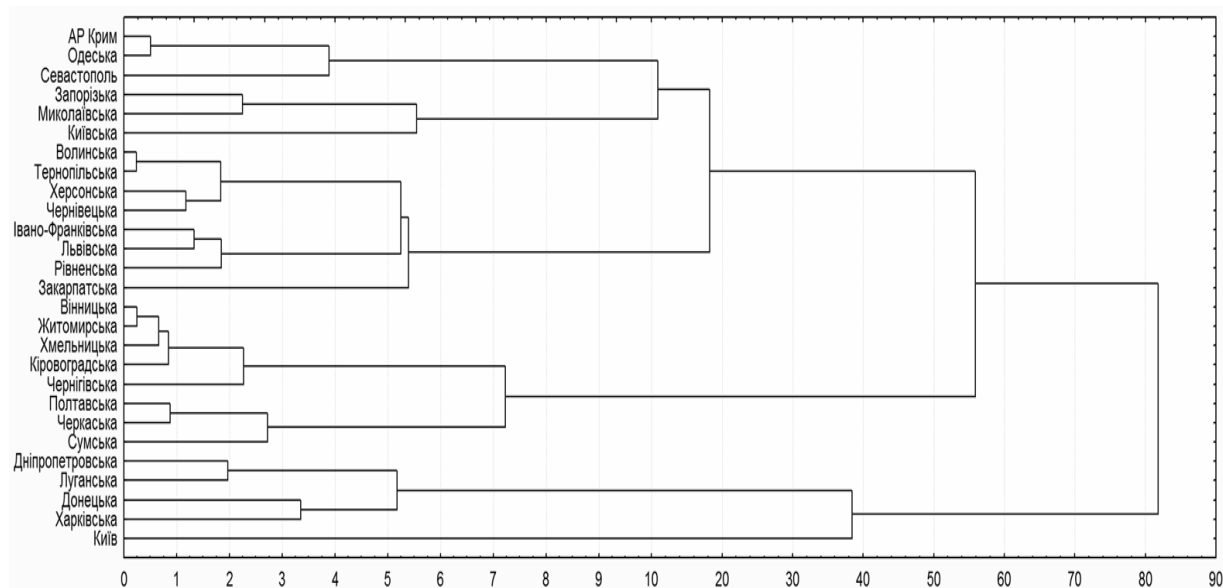
№	Обсяг дебіторської заборгованості всього по ЖКГ	Середньомісячна заробітна плата населення за рік	Рівень безробіття по областях	Кількість пенсіонерів по областях	Рівень надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг
1	-0,06550	-0,09602	-0,87289	-0,59203	-1,36912
2	-0,65917	-0,67426	0,75943	0,72407	-0,36248
3	-0,75548	-0,92327	-0,04555	-0,73478	-0,24399
4	2,53227	0,94981	-0,42568	0,41420	0,19120
5	1,81787	1,44782	-0,71636	0,90512	2,06388
6	-0,62214	-0,66596	1,13956	1,02002	-0,48199
7	-0,07243	-0,49719	-0,51512	-2,32942	-0,59644
8	0,98016	0,44626	0,58054	-0,08369	-0,43974
9	-0,91971	-0,27309	-0,04555	-1,08295	0,92869
10	-0,03198	0,74507	-0,58220	0,89816	0,37977
11	-0,58426	-0,58296	1,16192	0,58480	0,31004
12	1,66087	0,67867	-1,00705	1,07921	0,79158
13	-0,28046	-0,23159	-0,51512	-0,72781	0,17330
14	-0,28427	0,26643	0,53582	-0,23689	-1,20736
15	0,48016	0,05615	-1,16357	-0,90538	-1,29656
16	-0,12868	0,21109	1,81037	0,82853	0,62307
17	-0,56791	-0,18178	0,80415	-1,04465	0,11918
18	-0,35740	-0,44186	1,00539	0,77282	1,85632
19	-0,92982	-1,01457	0,24514	-0,39705	-0,23128
20	2,14601	0,09489	-0,17971	-0,15333	1,99319
21	-0,33017	-0,82920	-0,58220	-0,43535	-0,73276
22	-0,92025	-0,66319	0,51346	0,86683	0,05669
23	-0,49510	-0,52762	1,67621	1,23241	0,76560
24	-0,85708	-0,70193	-0,24679	-1,21526	-1,13510
25	-0,74614	-0,87070	0,73707	1,81038	0,44583
26	0,75509	3,88807	-2,28160	-1,53210	-1,09249
27	-0,76450	0,39093	-1,78967	0,33412	-1,50900

Було використано агломеративний ієрархічний алгоритм класифікації. Як відстань між об'єктами було прийнято звичайну евклідову відстань, що розраховувалась за формулою (1) [14, с. 16]:

$$\rho_E(x_i; x_j) = \sqrt{\sum_{l=1}^k (x_{il} - x_{jl})^2}, \quad (1)$$

де, $x_{il}; x_{jl}$ - величина l -ої компоненти у i -го (j -го) об'єкту.

Результат ієрархічної класифікації об'єктів відображено на рис. 2 у вигляді дендрограми.

Відстань між об'єктами (кластерами), нормалізовані значення

Рис. 2. Дендрограма результату поєднання регіонів країни в кластери

Аналіз побудованої дендрограми кластеризації дозволив розглянути поетапно процес поєднання регіонів країни в кластери. Проте методика кластерного аналізу передбачає необхідність зупинки на певному етапі кластеризації з метою відображення ефективнішого моменту поєднання регіонів у групи з певними характеристиками платоспроможності споживачів. Тому доцільним є зупинитися на етапі кластеризації, при якому відстань між поєднаними об'єктами дорівнює 7. У результаті було сформовано 6 кластерів.

I кластер поєднує Волинську, Тернопільську, Закарпатську, Херсонську, Чернівецьку, Івано-Франківську, Рівненську, Львівську області. Характеристиками цієї групи регіонів є мінімальний рівень дебіторської заборгованості підприємств галузі, мінімальний рівень середньомісячної заробітної плати населення, рівень безробіття нижче середнього по країні, кількість пенсіонерів нижче середньої, середній рівень субсидування.

II кластер характеризує місто Севастополь, АР Крим, Одеську область, якому притаманні середній рівень заборгованості, середня кількість пенсіонерів, мінімальні рівні субсидування та безробіття одночасно з рівнем середньомісячної заробітної плати населення вище середнього.

III кластер включає Вінницьку, Черкаську, Полтавську, Житомирську, Хмельницьку, Кіровоградську, Чернігівську, Сумську області. Група характеризується мінімальним рівнем дебіторської заборгованості та середньомісячної заробітної плати, високим рівнем безробіття, рівнем субсидування вище середнього, кількістю пенсіонерів вище середнього рівня по країні.

IV кластер поєднує Київську, Миколаївську, Запорізьку області. Ці регіони за своїми характеристиками поєднують рівень дебіторської заборгованості вище середнього, рівень середньомісячної заробітної плати населення вище середнього, середній рівень субсидування та безробіття, середню кількість пенсіонерів країни.

V кластер містить окремо місто Київ, характеристики якого поєднують рівень заборгованості вище середнього, максимальний рівень середньомісячної заробітної плати, велику кількість пенсіонерів з мінімальним рівнем безробіття та середнім рівнем субсидування населення.

VI кластер включає Дніпропетровську, Харківську, Донецьку та Луганську області. Характеристиками цієї групи регіонів є максимізація рівня заборгованості, середньомісячної заробітної плати, кількості пенсіонерів, рівня безробіття та субсидування вище середнього в цілому по країні.

Наглядно об'єднання регіонів у кластери зображено на рис. 3.

I кластер	Волинська, Тернопільська, Закарпатська, Херсонська, Чернівецька, Івано-Франківська, Рівненська, Львівська області
II кластер	місто Севастополь, АР Крим, Одеська область
III кластер	Вінницька, Черкаська, Полтавська, Житомирська, Хмельницька, Кіровоградська, Чернігівська, Сумська області
IV кластер	Київська, Миколаївська, Запорізька області
V кластер	місто Київ
VI кластер	Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Луганська області

Рис. 3. Кластеризація регіонів країни за рівнем та факторами формування дебіторської заборгованості
Стисла характеристика кластерів подана у табл. 3.

Таблиця 3 – Характеристика отриманих кластерів

Кластер	Характеристики				
	Рівень дебіторської заборгованості	Рівень середньомісячної заробітної плати	Рівень безробіття	Рівень наявності пенсіонерів	Рівень надання населенню субсидій
I	Середній	Мінімальний	Середній	Середній	Середній
II	Середній	Вище середнього	Мінімальний	Середній	Мінімальний
III	Мінімальний	Мінімальний	Вище середнього	Максимальний	Середній
IV	Вище середнього	Вище середнього	Середній	Вище середнього	Вище середнього
V	Середній	Максимальний	Мінімальний	Середній	Середній
VI	Максимальний	Максимальний	Середній	Максимальний	Середній

Політика управління дебіторською заборгованістю житлово-комунальних підприємств передбачає ряд методів та інструментів управління, застосування яких запропоновано здійснювати для окремих категорій заборгованості із врахуванням характеристик платоспроможності споживачів та особливостей діяльності постачальників послуг (табл. 4).

Враховуючи кластеризацію, для регіонів, яким притаманні мінімальний рівень заборгованості в поєднанні з мінімальними показниками середньомісячної заробітної плати, рівня надання субсидій, рівня безробіття та невисокою кількістю пенсіонерів (III та I кластери), необхідно застосовувати попереджувальні заходи щодо зменшення заборгованості, а також помірні методи управління формуванням та інкасацією заборгованості. Області країни, яким притаманні середні та вище середні рівні характеристик платоспроможності споживачів (II та IV кластери) потребують середнього та сильного впливу методів повернення дебіторської заборгованості із застосуванням санкцій, реструктуризації, продажу заборгованості тощо. Регіони із максимальними показниками заборгованості підприємств галузі (V та VI кластери) вимагають активного втручання в процес управління формуванням та інкасацією дебіторської заборгованості, застосування агресивних методів повернення заборгованості, вживання судових санкцій, ризикових інструментів управління, а саме – факторингу, форфейтингу, а в разі неможливості повернення боргів у повному обсязі – реструктуризації заборгованості або її списання.

Таблиця 4 – Методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі

Методи та інструменти управління		Використання у вітчизняній практиці
1. Якісний аналіз	- оцінка дебіторів	Використовується лише незначною кількістю підприємств. Доцільно застосування на підприємствах галузі з рівнем заборгованості від мінімального до максимального.
2. Планування грошових потоків	- коефіцієнти інкасації	Дістає розповсюдження на сучасних підприємствах. Рекомендовано використання у регіонах з рівнем заборгованості від мінімального до максимального.
3. Фінансові операції	- факторинг - фортфейтинг	Мало використовується через великий ризик. Необхідність застосування на підприємствах з середнім та високим рівнем заборгованості.
4. Інструменти управління	- зміцнення фінансової дисципліни - поліпшення претензійної роботи, вживання санкцій - реструктуризація заборгованості - вдосконалення розрахунків з постачальниками і покупцями - використання системи знижок	Доцільність застосування на житлово-комунальних підприємствах з різним рівнем заборгованості – від мінімального до максимального.

Система заходів щодо управління дебіторською заборгованістю підприємств галузі має врахувати подану кластеризацію регіонів в рамках характеристик платоспроможності споживачів з метою ефективної диференціації встановлення економічно обґрунтованих тарифів на послуги житлово-комунального господарства.

Крім того, одним з напрямів управління дебіторською заборгованістю, особливо на підприємствах галузі, яким притаманні її високий рівень, має стати посилення контролю за нею через створення на кожному підприємстві спеціальних підрозділів. Діяльність структурного підрозділу з дебіторської заборгованості необхідно сконцентрувати на таких напрямках:

- інформаційно-методичне забезпечення, а саме – здійснення аналізу стану дебіторської заборгованості;
- розроблення ефективних схем проведення розрахунків із споживачами послуг;
- розроблення і впровадження схем погашення дебіторської заборгованості;
- оцінювання пропозицій підприємства щодо зменшення обсягу простроченої дебіторської заборгованості, запобігання її утворенню в майбутньому та зміцнення платіжної дисципліни на підприємстві, подання плану розроблених заходів із реструктуризації боргів та координації в цій сфері;
- реалізація розроблених заходів щодо проведення реструктуризації дебіторської заборгованості;
- оцінювання пропозицій інших вітчизняних підприємств галузі, а також зарубіжного досвіду щодо напрямків ефективного управління дебіторською заборгованістю галузі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, групування будь-яких об'єктів дослідження повинно здійснюватись не довільним встановленням кількісних та якісних границь поділу на групи, а шляхом об'єктивного виявлення границь поділу із застосуванням сучасних методів економіко-математичних досліджень. Одним з методів має бути кластерний аналіз, який дозволяє виділити великі групи (кластери) об'єднаних об'єктів, а також простежити підгрупи в складі виділених груп. Проведена кластеризація регіонів країни на основі показників дебіторської заборгованості, середньомісячної заробітної плати, рівнів безробіття та субсидування, кількості пенсіонерів регіону дозволила згрупувати регіони країни в шість кластерів зі схожими показниками платоспроможності споживачів житлово-комунальних послуг.

Отже, у зв'язку з невизначеністю ринкового середовища важливого значення набуває прогнозування майбутніх ситуацій. Тому на основі проведеного аналізу наступним логічним кроком управління дебіторською заборгованістю підприємств житлово-комунального господарства є розробка моделі управління заборгованістю галузі із врахуванням особливостей розвитку регіонів. Зокрема, доцільною є диференціація напрямків та методів управління заборгованістю залежно від характеристик платоспроможності населення різних регіонів країни, адже різноманітність соціально-економічного становища регіонів потребує диференціації підходів до управління галуззю. Об'єктивна кластеризація дозволяє ефективніше вирішувати проблеми розвитку регіонів країни та регулювати діяльність на мікро- та макrorівнях управління національною економікою. Побудова та практичне застосування моделі

управління дебіторською заборгованістю дозволить приймати раціональні управлінські рішення щодо формування та ефективного управління обсягами заборгованості на підприємствах житлово-комунальної галузі в регіонах країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 2005. — 768 с.
2. Іванілов О. С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства / О. С. Іванілов, В. В. Смачило, Є. В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 1. — С. 156—163.
3. Дубровська Є. В. Теоретичні положення управління дебіторською заборгованістю / Є. В. Дубровська // Экономика и управление. — 2009. — № 4. — С. 16—20.
4. Новікова Н. М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства / Н. М. Новікова // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 1 (43). — С. 75—82.
5. Бражникова Л. Н. Финансовый механизм управления дебиторской задолженностью коммунального предприятия / Л. Н. Бражникова // Менеджер: ДонДУУ. — 2008. — № 4(46). — С. 133—136.
6. Гура Н. О. Система формування тарифів на житлово-комунальні послуги / Н. О. Гура // Фінанси України. — 2007. — № 4. — С. 69—76.
7. Полуянов В. П., Савенко А. Ю. Формирование институциональных основ развития рынка жилищно-коммунальных услуг в Украине: тарифная политика / В. П. Полуянов, А. Ю. Савенко // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. — 2007. — № 31—2. — С. 129—134.
8. Юрченко І. А. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління дебіторською заборгованістю на ОКП «Донецьктеплокомуненерго» / І. А. Юрченко // Коммунальное хозяйство городов. — 2010. — № 96. — С. 315—323.
9. Войнаренко М. П. Системи обліку в Україні: трансформація до міжнародної практики / М. П. Войнаренко. — К. : Наукова думка, 2002. — 215 с.
10. Статистичний щорічник України за 2009 рік / [уклад. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. В. А. Головки]. — К. : Консультант, 2009. — 664 с. — (Держкомстат України).
11. Статистичний щорічник України за 2010 рік / [уклад. О. Г. Осауленко ; відп. за вип. В. А. Головки]. — К. : Консультант, 2010. — 632 с. — (Держкомстат України).
12. Кузнецов Д. Ю. Кластерный анализ и его применение [Электронный ресурс] / Д. Ю. Кузнецов, Т. Л. Трошина // Ярославский педагогический вестник. — 2006. — № 4. — Режим доступа : http://vestnik.yspu.org/?page=2006_4.
13. Пиотровский А. Кластерный анализ как инструмент подготовки эффективных маркетинговых решений [Электронный ресурс] / А. Пиотровский, А. Денисов // Практический маркетинг. — 2001. — № 5. — Режим доступа : <http://www.cfin.ru/press/practical/2001-05/01.shtml>.
14. Дюран Б. Кластерный анализ / Б. Дюран, П. Оделл ; пер. с англ. Е. З. Демиденко / под ред. А. Я. Боярского. — М. : Статистика, 1977. — 128 с.
15. Хміль Ф. Кластерный анализ как основа объективной стратификации предприятий / Ф. Хміль, И. Наконечная // Экономика Украины. — 2008. — № 4. — С. 29—33.
16. Ковальова Ю. М. Механізм регулювання соціально-економічного розвитку регіону на основі формування кластерів / Ю. М. Ковальова // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 4 (82). — С. 179—187.